

Поняття, структура і типізація політичної активності в системі суспільно-географічних знань

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів
e-mail: murmarja@gmail.com

Анотація. В даній статті проаналізовано основні підходи (політологічний, психологічний, соціологічний, суспільно-географічний) сучасної науки до дефініціювання явища політичної активності, як такого, комплексне дослідження якого неможливо здійснювати в межах однієї із суспільних наук і котре потребує міждисциплінарного підходу. Запропоновано авторське визначення політичної активності. Охарактеризовано існуючі підходи до можливих структуризацій та класифікацій форм політичної активності та здійснено власні спроби класифікації її форм та виділення окремих типів.

Ключові слова: політична активність, форми, типи, рівні, компоненти політичної активності, конвенційна та неконвенційна, автономна та мобілізаційна, «мобільна» та «імобільна» політична активність, квазіактивність.

Специфіка становлення демократії в суспільстві вимагає від кожного індивіда, як громадянина держави активної політичної позиції в політичних процесах, участі в прийнятті політичних рішень та відповідальності за і суспільне життя країни. Упорядкований процес відносин між індивідами, етнічними групами, політичними організаціями в суспільстві на європейському континенті настільки глибоко індивідуальний, що вимагає докорінного й глибокого аналізу.

Проблема, яку ми досліджуємо, є міждисциплінарною, а для суспільної географії – ще й досить новою. Теоретичні, методичні та прикладні аспекти політичної активності розроблялись в працях українських та іноземних вчених політологів (Л. Мілбрайт, Д. Ольшанський, А. Дегтярьов, Г. Дилигенський, О. Шестопап), соціологів (Н. Смелзер, В. Жуков), політичних психологів (К. Абульханова-Славська, Г. Белицька, А. Брушлинський, М. Берштейн, Л. Рубінштейн), та, в меншій мірі – географів. Дослідженням географічних аспектів прояву різних форм п.а. займались О.Шаблій (електоральна географія), Б.Яценко (типи, форми політичної активності), О. Гладкий (екстремальна географія), В. Миронюк, С. Хан (електоральна географія регіону), О. Склярська (політичні процеси), А. Голод (політична поведінка) та ін.

Термін «активність» походить від латинського «*activus*», що в буквальному перекладі означає «діяльний» і вживається в науковому обігу для позначення інтенсивної діяльності, активного стану. Вперше термін було вжито в Давній Греції.

За «*Коротким оксфордським політологічним словником*», політична активність (*political activity*, далі – п. а.) – поняття, що характеризується спільністю дій, рухом енергії індивідів та соціальних груп, що направлені на зміну свого політичного статусу й оточення у певному регіоні.

«*Короткий словник політологічних термінів*» подає таке визначення політичної активності – енергійна, наполеглива діяльність особистості, групи, різних політичних сил і організацій, спрямована на досягнення певних соціально-економічних і політичних цілей. Це діяльна життєва позиція людини, що виражається в спрямованості її мислення, поведінки, вчинків, у принциповості, послідовності відстоювання своїх поглядів та інтересів.

П.а. може виявлятися як у конструктивній діяльності громадян, партій, лідерів, що відповідає інтересам суспільства, його консолідації і стабільності, так в негативних формах, наприклад, у націоналізмі, сепаратизмі, екстремізмі.

Словник з політології В. Н. Коновалова розглядає п. а., як правило, в єдності двох компонентів: матеріальних (мінливість політичних відносин) і духовних (аккумуляція і трансляція політичних знань, досвіду, обмін інформацією, міжгрупова та міжособистісна координація). П. а. проявляється в політичній діяльності, спілкуванні, поведінці, і може бути спрямована як на конструктивно-реформаційні зміни політичної якості, так і на деструкцію застарілих політичних форм.

Крім цього, існує чимало авторських визначень політичної активності.

Класик політичної думки М. Вебер стверджує, що політична активність є сукупністю елементарних політичних дій (акцій), кожна з яких, співвідноситься з діями інших людей і орієнтується на них [3, С.229]. Політична діяльність, поведінка і спілкування являють собою відповідно різні форми і способи інтерпретації активності, коли увага концентрується на засобах державного впливу суб'єкта на об'єкт (діяльність) або на зміну особистої ролі і позиції суб'єкта (поведінка), або ж, нарешті, на міжсуб'єктних взаємовідносинах (спілкування). Саме в такому підході є певне розуміння того, чому форми політичної активності збігаються, або ототожнюються, або замінюються у своєму визначенні через форми й типи політичної участі, політичної діяльності чи політичної поведінки.

Деяко відмінними є визначення сучасних політологів. Зокрема, у визначенні російського політолога *Д. Ольшанського* політична активність – це діяльність політичних груп або індивідів, пов'язана з наміром розвитку або зміни політичного чи соціально-економічного ладу та відповідних соціально-політичних інститутів. На індивідуальному рівні політичну активність вчений розглядає як сукупність проявів життєдіяльності людини, в яких відбивається його прагнення брати активну участь в політиці, захищати свої права та інтереси [15, С.285].

Цікавим, на нашу думку, є підхід до визначення терміну «політична активність» російським вченим-політологом *А. Дегтярьовим*: це «всі види і засоби впливу політичного суб'єкта на об'єктивний світ і інших суб'єктів політики. Різноманітність політичної активності проявляється у її різних формах (і їх комбінаціях), «розпредметнення» влади тих, хто управляє, і впливу тих, ким управляють» [15].

Політичні психологи, зокрема *С. Роцин*, *В. Немировський*, *С. Туманов* мають своє бачення політичної активності. *С. Роцин* вважає, що політичну активність можна розуміти як прояв інтересу до політичного життя суспільства, або як участь у ньому в тих чи інших формах. Він зазначає, що головною умовою прояву і в першому і в другому випадку є відповідна потреба особистості [15, С. 284]. Тож політичний інтерес і політична потреба розглядаються як рушійні джерела активності людини в суспільно-політичному житті. *В. Немировський* також вказує на необхідність дослідження як політичного інтересу (читання політичної преси, обговорення політичних подій), так і реальної діяльності (участь у політичних мітингах, контакти з політичними партіями і діячами, відвідування партійних зібрань тощо) [15]. *С. Туманов* основну увагу приділяє аналізу політичного інтересу та електоральної активності молоді [15, С.284-285].

Соціологи, до прикладу українська дослідниця *Н. Дембицька* визначає політичну активність як функціональний прояв особистості в політичній діяльності, котра, у свою чергу, впорядковується самим суб'єктом. Стаючи суб'єктом владних відносин, особистість вибудовує власну систему політичних дій, структуруючи її певним чином, але у відповідності до вимог політичної системи і власної політичної культури [15, С.285-286].

Таке різноманіття наукових дефініцій політичної активності обумовлюється тим, що на сьогодні в політологічних, соціологічних, суспільно-географічних дослідженнях поряд із цим терміном вживаються категорії політичної діяльності, політичної участі, політичної поведінки. Пропонуємо, вважати поняття «політичної активності» ширшим за обсягом за усі попередні поняття. Адже політична активність, враховуючи особливості політичної культури, політичного виховання особи (групи, організації) визначає певну модель політичної поведінки, яка на практиці проявляється через різні форми політичної участі, політичної діяльності і політичного функціонування.

Отже, можна запропонувати власне визначення *політичної активності* – це вид суспільної активності, що являє собою систему поглядів, уявлень, установок, ідеологій, знань щодо політичного життя в країні, реалізується через певні форми політичної поведінки з метою задоволення власних і суспільних потреб і досягнення певних цілей.

Досліджуючи феномен політичної активності, необхідно зосередити увагу на її структурі, компонентах, складових п.а., формах та типах.

В межах цієї статті не будемо наводити вичерпний перелік усіх можливих компонентних структур та класифікацій форм політичної активності, а лише розглянемо окремі підходи.

Політична активність у різних людей варіюється. *М. Вебер* у своїй лекції «Політика як покликання і професія» виділив три можливих рівні активності в політиці:

- Професійна активність;
- Активність у політиці «за сумісництвом»;
- Активність у політиці «з нагоди» .

Професійний рівень заняття політикою демонструють політичні лідери , які зробили політику «справою життя» , а також люди, які в професійному плані обслуговують політичних лідерів: партійні функціонери, державні чиновники, політтехнологи, журналісти.

Другий рівень участі в політичному житті представлений активістами партій і громадських рухів, які, хоча і займаються політикою, беручи участь у мітингах, виступаючи в ролі агітаторів, спостерігачів на виборах, все ж мають сферу професійних інтересів, що лежить поза політикою.

Третій рівень об'єднує більшу частину громадян, чия політична активність проявляється в участі у виборах, в акціях протесту або підтримки [3].

Американські політологи К. Джанда , Дж. Беррі і Дж. Голдман виділили два блоки активності:

- *активність* , що демонструє підтримку влади і політичної системи – участь у святкових заходах з приводу будь-яких подій, робота в якості спостерігача на виборах. Навіть піднімаючи державний прапор у святкові дні, прикріплюючи на одяг значки з державною символікою, людина стає політично активною і демонструє підтримку країні і побічно її політичній системі;
- *активність*, за допомогою якої громадяни намагаються вплинути на владу і змінити певні сторони суспільного життя. У цю групу об'єднані такі форми:
  - голосування за партії і політиків, які виражають інтереси певної групи виборців;
  - контакти з офіційними особами (найчастіше з представниками місцевих органів влади), щоб привернути їх увагу до яких-небудь проблем;

- ініціативні рухи (збір підписів за проведення референдуму з якого-небудь питання, письмові звернення до органів влади, в ЗМІ);
- участь у санкціонованих мітингах, демонстраціях;
- особливі форми участі – лобювання, фінансування виборчих кампаній.

Російські вчені О.М. Карпенко і І.А. Ломанов виділяють 5 компонентів, котрі являють собою зміст п.а.:

- розумова,
- електоральна,
- стихійно-масова,
- структурна
- професійна [5, С. 135–143],

і 2 рівні п.а.:

- індивідуальний,
- колективний рівні соціально-політичної активності:
  - груповий (первинні, малі групи молоді в політиці),
  - організаційний (рівень молодіжних організацій),
  - масовий (масовий політичний рух) [5, С. 144].

На основі наведених підходів, пропонуємо в політичній активності виділяти 5 змістових складових та 3 рівні прояву.

Компоненти, змістові складові п.а.:

- *світоглядна* (політична свідомість, обізнаність та зацікавленість в політиці);
- *інформаційно-пізнавальна і комунікаційна* (пасивна політична активність: опрацювання політичної літератури та преси, перегляд політичних шоу та програм, інтернет-активність (політичні форуми, блоги, соціальні мережі);
- *електоральна* (активність населення (явка, участь у виборах та передвиборчих кампаніях, активність різних соціальних груп), активність політичних партій, рухів, груп за інтересами (участь у виборах, виборчих кампаніях);
- *професійна* (активність громадян, партій, рухів, об'єднань, що професійно займаються політичною діяльністю);
- *протестна*.

3 рівні прояву активності:

- *низький рівень*: найпростіші реакції (позитивні і негативні) на імпульси-подразники, які надходять від політичної системи, її інститутів та їх представників, але не пов'язані з необхідністю високої особистої активності людини. Населення, в основному, не цікавиться політикою, а несвідомо втягуються в політичні процеси завдяки впливу зовнішніх факторів впливу;
- *середній рівень*: участь у діях, пов'язаних з делегуванням особистих повноважень, виконання окремих ситуаційних, одноразових доручень;
- *високий рівень*: виконання відносно постійних конкретних політичних функцій в межах інститутів політичної системи або опозиційних їй.

Існує чимало підходів до класифікації форм політичної активності.

Найбільш поширений – за критерієм легальності – поділ їх на «конвенційні» (легітимні) і «не конвенційні» (нелегітимні) [13, С. 155-156.]. Цю класифікацію використовують як вітчизняні, так і зарубіжні дослідники.

Конвенційні форми політичної активності цілком узгоджуються з правилами і нормами (передусім правовими), які існують в суспільстві, і варіюють від абсентеїзму до участі в політичних організаціях. До традиційного типу (конвенційного) п.а. відносяться ті його форми, які будуються навколо голосування, мобілізуючого значні політичні ресурси [2]. Основною формою конвенційного поведінки є участь у виборах. Участь у виборах дозволяє обмежити прояви небезпечних для політичної системи форм масової активності, спрямувавши її в інституціональне (регульоване нормами) русло, коли невдоволені політикою уряду люди виражають свій протест, голосуючи за зміни. А інша частина громадян за допомогою виборів демонструє підтримку урядовому курсу. Вже на цьому прикладі можна побачити, що конвенціональна активність орієнтована на досягнення різних цілей.

Неконвенційні форми виходять за межі чинних правил і норм і варіюють між «м'якими» (підписання петицій, участь у санкціонованих мітингах і страйках) та «жорсткими» або й протизаконними (захоплення приміщень, погроми, нищення майна, голодування, прояви екстремізму тощо) політичними діями. Передбачає використання неінституціоналізованих форм і методів боротьби [1, С.15.].

Неконвенційна активність підрозділяється на *ненасильницькі і насильницькі* види. До перших можна віднести мітинги і марші протесту проти будь-яких дій офіційної влади, пікети, сидячі страйки у громадських місцях і під вікнами урядових будівель, перекриття транспортних магістралей. Ці дії можуть здійснюватися з порушенням чинного законодавства. Свідома відмова підпорядковуватися законам (а у виняткових випадках – відмова від сплати податків), проведення несанкціонованих акцій

протесту, припинення будь-якої ділової активності – всі ці дії об'єднуються назвою «громадянська непокора». Тактика масових ненасильницьких акцій громадянської непокори була обґрунтована М. Ганді та М.Л. Кінгом. Виступаючи за незалежність Індії, М. Ганді в 1930 р. очолив «Соляний похід» – своєрідну символічну акцію протесту проти урядової соляної монополії. У США в кінці 50-х – першій половині 60-х рр. рух за громадянські права негрів, очолюваний М.Л. Кінгом, використовуючи ненасильницькі акції, зумів домогтися прийняття законів, які скасовують расову сегрегацію у південних штатах США та надають афроамериканцям рівні з іншими виборчі права [14].

Далеко не всякі акції протесту досягають результату, більше того, вони можуть перерости у форми конфронтації з використанням насильства. Неконвенціональні насильницькі форми участі охоплюють спектр дій від масових заворушень і псування майна до тероризму [14].

Рівень усвідомленості стає критерієм, що дозволяє поділяти політичну активність на автономну та мобілізаційну [1, С.15.].

Тип активності, заснований на придушенні або викривленні вільних політичних переваг і який визначається тиском зовнішніх обставин (адміністративним, партійним контролем), визначається політологами як *мобілізаційний*. Він носить примусовий характер. Стимулами політичної активності стають страх, адміністративна дисципліна. Як правило, мобілізаційна активність направлена на створення видимості підтримки політичної системи, сформованого елітою образу національного чи регіонального лідера, національного проекту, і його метою є демонстрація відданості правлячій еліті, всенародного єдності і схвалення проведеної політики. Таку модифікацію п. а. ще називають квазіактивністю [1, С.15.].

І навпаки, *автономна* активність розглядається як результат раціонального і відносно вільного вибору.

Сучасні політичні системи, в тому числі і демократичні, передбачають поєднання мобілізаційних і автономних форм. Це означає, що, поряд з раціональними мотивами участі в політиці, які сформувалися на основі усвідомлення власних інтересів, політична активність індивідів може бути відповіддю на мобілізаційні заклики партій, демагогічну риторику політичних лідерів.

С. Гантінгтон і С. Ліпсет уточнюють, що тип п.а. значною мірою визначається *характером існуючого політичного режиму* [6]. Зрозуміло, проблема політичної активності не може бути розглянута без урахування правових основ. Правова система, що існує в суспільстві, визначає кордони і допустимі норми політичної активності. В умовах постмодерністської лібералізації загальнодержавної думки виникає необхідність додаткової верифікації норм політичної активності. Одним з різновидів протестної п.а., що отримав розвиток у ХХІ ст., стала *модель ненасильницького оlorу*. Дана модель, що базується на гуманістичних принципах Гандизму, отримала популярність як технологія оранжєвих революцій або революцій постмодерну. Ця політична технологія пропонує молоді поставитися до політики як до гри, веселого цікавого заходу. Зокрема, Д. Шарп навіть розкриває 198 механізмів реалізації постмодерністської стратегії п. а. [17]. Окрім цього, сьогодні п. а. молоді все частіше набуває мережеву форму. Деякі дослідники вважають за краще говорити в цих умовах про становлення моделі «мережевої п. а.» у Інтернеті, блогах, соціальних мережах, на форумах (Р. Коллінз, Е. Гідденс, М. Манн, М. Гранноветер).

Російські і українські дослідники [12,16] відзначають, що політична активність має й свої особливості і, відповідно, прояв в неоднакових формах *в умовах демократичного і недемократичного (перехідного) суспільства*. У демократичних суспільствах вона проявляється у таких формах, як голосування на виборах різних рівнів, референдумах, участь в управлінні, в місцевому самоврядуванні, в діяльності парламенту. Крім того, наприклад, в ході передвиборчої кампанії чимало людей залучається до різних форм практичної активності - збирання підписів, зустрічі з кандидатами, мітинги, демонстрації, пікети, наметові містечка тощо. Демократичні конституції передбачають і різні форми прямого впливу громадян на органи влади при прийнятті рішень, зокрема, законні форми демонстрацій, мітингів, збирання підписів під петиціями, безпосередні контакти з офіційними особами. О. Шестопал у праці «Людина і політика» згадує і про такі форми політичної активності, як страйки, сіт-іни, антивоєнні демонстрації, захоплення порожніх приміщень безпритульними тощо [18, С.78]. У недемократичних суспільствах, де обмежуються політичні права і свободи, політична активність переважно формальна і найчастіше проявляється лише в участі у виборах. Неконвенційні ж форми політичної активності жорстко переслідуються владою.

Російські політологи В. Жуков і Б. Краснова розглядають політичну активність особистості у двох аспектах: по горизонталі та по вертикалі, у вигляді своєрідної матриці. Критеріями вони вважають, по-перше, різні форми прояву активних політичних дій, наприклад, членство в партіях, робота в державних структурах, участь в мітингах, рухах тощо, а по-друге, активність суб'єкта в будь-якому окремому виді діяльності [10].

Політичний психолог Д. Ольшанський бере за основу своєї класифікації «мобільні» (активні) та «імобільні» (латентні, неактуалізовані) форми політичної активності [8, С. 387]. *Активних форм* він називає шість: 1) найпростіші реакції (позитивні і негативні) на імпульси-подразники, які надходять від політичної системи, її інститутів та їх представників, але не пов'язані з необхідністю високої особистої активності людини; 2) участь у діях, пов'язаних з делегуванням особистих повноважень (електоральна

поведінка), виконання окремих ситуаційних, одноразових доручень; 3) особиста участь в діяльності політичних організацій, відвідування зборів та інших заходів; 4) виконання відносно постійних конкретних політичних функцій в межах інститутів політичної системи або опозиційних їй; 5) пряма політична дія – вихід з товаришами на мітинги, допомога в побудові барикади, участь в політичних сутичках тощо; 6) активна, в тому числі керівна, діяльність в позаінституційних політичних рухах, спрямованих проти існуючої політичної системи з метою добитися її заміни чи радикальної перебудови, часто це лідерство у натовпі, налаштованому на злам політичної системи [8, С. 387].

Серед «імобільних» форм Д. Ольшанський виокремлює чотири основні форми: 1) повна виключеність із політичних взаємин, обумовлена низьким рівнем громадянського розвитку; 2) політична виключеність як результат надмірної бюрократизації – самої панівної політичної системи, низьким зворотним зв'язком між цією політичною системою і громадянським суспільством в цілому, розчаруванням людей в політичних інститутах; 3) політична апатія як форма неприйняття політичної системи, нав'язаної людям ззовні – наприклад, в результаті програшу війни і завоювання країни ворогом; 4) політичний бойкот як прояв активної ворожості до політичної системи та її інститутів.

Смисловий вимір «активність–пасивність» як критерій для визначення рівня і форм політичної активності досить популярний серед дослідників. Так, політичний психолог Б. Мар'єнко пропонував розглядати політичну активність у вигляді континууму, на одному з полюсів якого – політична пасивність (абсентеїзм виборців, політична імобільність), а на протилежному – політична гіперактивність та екстремізм (від участі у пікетуваннях, страйках до терористичних дій та громадянської війни) [7, С. 81–82].

Конкретні форми політичної участі розглядаються у працях В. Петухова (починаючи від різних проявів політичного інтересу і закінчуючи реальними способами впливу на владу - участь у виборах і референдумах, мітингах, голодуваннях, у діяльності політичних партій та суспільних організацій, звернень до органів влади тощо) [11].

Крім наведених типізацій, існують інші критерії до виділення форм та типів політичної активності. Пропонуємо типувати політичну активність:

За суб'єктом політичної активності:

- п. а. індивідів: (тут ще можна здійснювати поділ за різними соціальними групами: за статтю (чоловіків, жінок), за віком (молоді, середнього віку, похилого віку);
- п. а. мас (політичних партій, рухів, груп за інтересами, груп тиску).

За організованістю:

- усвідомлена (ціленаправлена);
- ситуативна;
- стихійна.

За видом прояву:

- міжнародна(дипломатична, громадська);
- суспільна (регіональна, місцева, колективна);
- особистісна (відставка, голодування, абсентеїзм та ін.).

За інтенсивністю:

- активна;
- пасивна.

За формами прояву:

- відсутні форми як такі (недорозвиненість політичної активності);
- первинні форми: політичні думки, ідеї, обізнаність із політичною ситуацією, читання політичної літератури, перегляд політичних програм, відвідування політичних сайтів і форумів та інше;
- середні форми: участь у виборах, у референдумах, плебісцитах, участь у первибірчих кампаніях, допомога політичним особам, петиції та ін.;
- вищі форми: участь в мітингах, страйках, акціях, бунтах, демонстраціях, ходах, участь у політичних партіях, рухах, групах за інтересами, професійна політична діяльність.

За часом існування:

- постійна(тривала);
- затяжна(періодичність);
- тимчасова.

За напруженістю:

- динамічна(радикальна);
- поміркована;
- формальна.

За суспільним резонансом:

- резонансна;
- локальна.

Політичну активність можна розглядати як одну з форм активності людини. Вона є об'єктом дослідження багатьох суспільних наук, кожна з яких звертає увагу на той чи інший аспект

досліджуваного явища. Просторовий аспект, що полягає у вивченні територіальних закономірностей поширення певних типів політичної активності, аналізі її геопросторової організації та ролі в розвитку регіональних суспільних систем є особливо актуальним. Адже він дає можливість виявити всі закономірності здійснення політичної активності населення, її структурно-функціональні особливості та територіальну організацію. Тому суспільно-географічний напрямок у сучасних дослідженнях політичної активності є найбільш перспективним і потребує подальших наукових пошуків.

Література

1. Milbrath L. Political participation / L. Milbrath, M.L. Goel. – Chicago, 1977.
2. Schonfeld W.R. Les Abstentionnistes ont-ils toujours tort? / W.R. Schonfeld, M.F. Toinet // Revue française de science politique. – 1975. – № 4.
3. Вебер М. Основные социологические понятия / М. Вебер // Вебер М. Избранные произведения. – М., 1990. – С. 603.
4. Дегтярев А. Основы политической теории: Учеб. пособие / А. Дегтярев. – М.: Высш. шк., 1998. – 239 с.
5. Карпенко О.М. Молодёжь в современном политическом процессе в России / О.М. Карпенко, И.А. Ламанов. М.: Изд-во СГУ, 2006.
6. Липсет С. Политический человек. Социальные основы политики / С. Липсет. М., 1998.
7. Мар'єнко Б. С. Психологічні аспекти політичної активності та радикалізму / Б. С. Мар'єнко // Наукові студії з політичної психології. – К.: ДОК-К, 1996. – Вип. 2. – С. 80 - 87.
8. Ольшанский Д. В. Основы политической психологии / Д. В. Ольшанский. – Екатеринбург: Деловая книга, 2001. – 496 с.
9. Ольшанский Д.В. Политико-психологический словарь / Д.В. Ольшанский. – М., 2002.
10. Петрунько О. В. Мотиви відчуження сучасної молоді від активної політичної діяльності / О. В. Петрунько // Педагогіка і психологія. – 1996. – № 1. – С. 98 - 101.
11. Петухов В. В. Политические ценности и поведение среднего класса / В. В. Петухов // Социс. – 2000. – № 3. – С. 23 - 33., с. 27 - 30
12. Піча В. М. Політологія / В. М. Піча, В. М. Хома. – К.: „Каравела”, Львів: „Новий Світ -2000”, 2001. - 344 с.
13. Политический процесс: основные аспекты и способы анализа. Сб. уч. мат. / Под ред. Е. Ю. Мелешкиной. - М., 2001. – С. 155 - 156.
14. Про політичну активність [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://imp.rudn.ru/ffec/polit/p14.html>
15. Социальная психология / Под ред. А. Л. Журавлева. - М.: Per Se, 2002. - 350 с.
16. Тульский государственный педагогический университет им Л. Н. Толстого. Кафедра политологии и социологии. Колмакова Н. Н., Бадзага Г. Ж., Баринаева В. И., Бормотов И. В., Виноградова И. Б., Володин С. Ф., Тимофеев С. В. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.tula.net/tgpu/resources/politolog/lec4.html>.
17. Шарп Дж. От тоталитаризма к демократии. Издание Военно-Державного Союза России / Дж. Шарп. – М., 2005.
18. Шестопал Е. Б. Личность и политика: Критический очерк современных западных концепций политической социализации / Е. Б. Шестопал. – М.: Мысль, 1988. – 203 с.

Аннотация. М. В. Мирош **Понятие, структура и типизации политической активности в системе общественно-географических знаний.** В данной статье проанализированы основные подходы (политологический, психологический, социологический, общественно-географический) современной науки к дефиниционированию явления политической активности, как такового, комплексное исследование которого невозможно осуществлять в рамках одной из общественных наук и которое требует междисциплинарного подхода. Предложено авторское определение политической активности. Охарактеризованы существующие подходы к возможным структуризациям и классификациям форм политической активности и осуществлено собственные попытки классификации ее форм и выделения отдельных типов.

Ключевые слова: политическая активность, формы, типы, уровни, компоненты политической активности, конвенционная и неконвенционная, автономная и мобилизационная, «мобильная» и «иммобильная» политическая активность, квазиактивность.

Abstract. M. Myrosh **Concept, structure and standardization of political activity in the human geographical knowledge.** This paper analyzes the main approaches (political, psychological, sociological, human geographical) of modern science to definition a phenomenon of political activity, as such, a comprehensive study which can not exercise within one of the social sciences and which requires a multidisciplinary approach. An author's definition of political activity has been suggested. Existing approaches to characterize the possible classifications and structuring of the forms of political activity have been given and own attempts to classify its forms and the selection of individual types have been made.

Keywords: political activity, forms, types, levels and components of political activity, conventional and unconventional, independent and mobilization, «mobile» and «immobile» political activity, kvaziactivity.

Поступила в редакцию 09.02.2014 г.